

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻՒ ԺԱ. — ՇՐՋԱՆ ԻԱ. 1888 ՏԱՐԻ ԻԱ. ՆՈՅԵՄ. 30

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՂՈՐՄԱԾ ՍՈՄԱՐԱԾԻ

(ՂԱՆԻՍ Ժ. 25—38)

« Եւ ահա յարեալ ոմն օրինական՝ փորձէր զնա և տսէր. վարդապետ, զի՞նչ գործեցից՝ զի զկեանս յաւիտենականս ժառանգեցից: Եւ նա ասէ ցնա, յօրէնս զի՞նչ գրեալ է, որպէս ընթեռնուս: Նա պատասխանի ետ և տսէ, սիրեցեա զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քու մմէ, յամենայն անձնէ քու մմ: և յամենայն զօրութենէ քու մմէ, և յամենայն մտաց քոց, և զընկեր

քօիբրե զանձն քո: Եւ ասէ ցնա. ուղիղ ետուր զպատասխանիդ, զայդ արա և կեցցես: Նա իբրե կամեցաւ զանձն արդարացուցանել՝ ասէ ցՅիսուս. և ով է իմ ընկեր: Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ. այր մի իջանէր յերուսաղեմէ յԵրիքով, և անկաւ ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին զնա, և վէրս ի վերայ եղին: Թողին կիսամահ և գնացին: Դէպ եղև քահանայի միջ իջանիլ ընդ նոյն ճանապարհ, և տեսեալ զնա՝ զանց արար: Նոյնպէս և Ղևտացի մի եկեալ ընդ նոյն տեղի, ետես՝ և զանց արար: Սամարացի ոմն ճանապարհորդեալ՝ եկն ընդ նոյն առ նսվաւ, և տեսեալ զնա՝ գթացաւ: Եւ մատուցեալ պատեաց զվէրս նորա՝ արկեալ ի վերայ ձէթ և գինի, և եղեալ ի վերայ գրաստու իւրոյ՝ ած զնա ի պանդոկ, և դարմանեաց զնա: Եւ ի վաղիւ անդր իբրե ելանէր անտի, հանեալ ետ ցպանդոկապետն երկուս դահեկանս, և ասէ. դարման տար դմա, և զոր ինչ ծախեսոցես ի գա, ի միւսսնգամ գալստեան իմում հատուցից քեզ: Արդ՝ ո՞ր յերկոցունց ի նոցանէ թուի քեզ միւրձաւոր լեալ անկելոյն ի ձեռս աւազակաց: Եւ նա ասէ. որ արար զողորմութիւն ի վերայ նորա: Ասէ ցնա Յիսուս, երթ և դու արա նոյնպէս: »

Ճշմարտութիւնը քարոզողը ոչ մի ժամանակ բարեկամ չէ ունեցել: Մարդկութեան երջանկութեան համար Գողգոթա բարձրացող Աստուածորդին անգամ բարեկամներ չունեցաւ իւր երկրաւոր կեանքի ընթացքում, որովհետեւ նա երկընթից էր խօսում—ճշմարտութիւն էր քարոզում: Բարձր դասակարգը՝ հրէից արիստակրատիան՝ փարիսեցիները, որոց սխալները նա շարունակ նկատում էր, նոցա կեղծ և ապօրինի վարմունքը քննութեան ենթարկում և մերկացնում ժողովրդի առաջ, բնականաբար չպիտի սիրէին և ոչ մի ջանք չէին խնայի իրանց գիմակը վերջնողին խորտակելու: Նրանք ամենայն միջոց գործ գրին նորա վարկը ժողովրդի առաջ կոտորելու. յետեւից ընկած ամենուրեք հալածումէին, բամբասում և զրպարտում: Երբեմն փորձելու համար զանազան հարցեր էին առաջարկում, որպէս զի նորա բերնիցը մի խօսք լսեն, մատներին փաթաթեն որպէս փաստ և բամբասեն իւր ունկնդիրների առաջ, Հենց այդ տեսակներից մինը՝ մի օրինական էր, որ տեղիք տուեց ճշմարտութեան համար

Գողգոթա բարձրացող Նազովրեցուն ասելու կարգացած առակս:

Մի անգամ Քրիստոսի 70 աշակերտները դարձել էին և պատմում էին թէ ինչպէս Տիրոջ անունով բժշկութիւններ էին անում: Քրիստոս հոգւով հրճւում է և փառաբանում է երկնաւոր Հօրը, որ նա իւր իմաստութիւնը այս տղաների ձեռքովն է տարածում (Ղուկաս Ժ. 21.): որ նա իւր սէրը՝ այս սրտով մանուկների միջոցով է բաժանում, ուստի երանի տուեց նորանց ասելով—երանի՛ ձեր աչքերին և ականջներին, որովհետեւ դուք տեսնում և լսում էք այն, ինչ որ շատ մարգարէներ և թագաւորներ ցանկացան տեսնել և լսել, բայց չկարողացան: Փրկիչ խօսքը վերաբերում էր իւր հաւատացեալներին—նա երանի էր տալիս իւր ունկնդիրներին՝ իրան սրտով հաւատացեալներին, որոց և խոստանում էր երկնքի արքայութիւնը: Մի օրինական, որը նոյնպէս ներկայ էր այս խօսակցութեան և որի կարծիքով Մովսիսի օրէնքը կատարողը միայն կարող է երկինք գնալ, իրան նկատողութիւն է համարում, ուստի և ցանկանում է Քրիստոսի կարծիքն իմանալ այդ մասին, դորա համար էլ, այս փորձական հարցն է առաջարկում ասելով. « Զի՞նչ արարից, զի զկեանս յաւիտեանականս ժառանգեցից »: Քրիստոսն իբրեւ նորան պատասխան երկրորդ հարցն առաջարկեց. « Յօրէնս զի՞նչ է գրեալ »: Իսրայէլի վարդապետ, դու որ ամենայն օր կարդում ես սուրբ Գիրքը և մեկնում ժողովրդին, այդ մասին ի՞նչ է գրած: Օրինականը ճիշտ պատասխան տուեց. « Միրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քոմմէ և զընկեր քո իբրեւ զանձն քո »: Գնա՛ և այդպէս էլ ապա, ասաց Քրիստոս և ոչ թէ լոկ խօսքով միայն քարոզիր, ինչպէս մինչև այսօր արել ես, ու կժառանգես երկնքի արքայութիւնը: Օրինականին ծանր էր բազմութեան առաջ յաղթուած երեւալ, սկսեց իրան չհասկանալու տալ և նոր հարց առաջարկեց ասելով. « Եւ ո՞վ է իմ ընկեր »: Ես չգիտեմ թէ իմ ընկերն ո՞վ է, որ նորան սիրեմ և արքայութիւն գնամ, Սուրբ գրքում այս բանը պարզ չէ գրած: Այն հարցին, թէ ո՞վ է իմ ընկերը՝ Փրկիչը պատասխանում է ոչ թէ համառօտ և չոր ու ցամաք խօսքերով, այլ մի ընդարձակ և իրական օրինակով, ու վերջն ստիպում է օրինականին, որ ինքն իրան պատասխանէ և

միայն գրուում և կարգացուում էր: Բայց սորա Գրքադրոս-ն-նը քրիստոնէութեանն ենք պարտական, քրիստոնէութեան հիմնադիր մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս կենդանի օրինակով ցոյց տուեց աշխարհին, թէ կարելի է այդ և պէտք է: Սա նոր օրէնք, նոր պատուիրան է, որովհետեւ միւսներին նման աշխարհի չէ, այլ ներքին իրաւունք, որտեղից բխում են, սկիզբն են առնում բոլոր բարի ցանկութիւնները, ազնիւ կամեցողութիւնները: Նա լափ է ճշմարիտ բարոյականութեան և պայման, որով ամենայն յանցանք ներուում է. նա նոր է և կատարեալ, որովհետեւ իւր մէջ սէր է պարունակում՝ չլրումն օրինաց սէր է. նա նոր է վերջապէս իւր գործադրութեան և տարածման կողմից—այս սէրը մի անհատի չէ վերաբերում. այլ աշխարհ: Ահա հենց այս կէտն է, դէպի որը Փրկիչը կամենում է առաջնորդել օրինականին՝ իւր այս պարզ, կենդանի և կեանքի մէջ ամենից յաճախ պատահող ժողովրդական առակի միջնորդութեամբ:

«Եւ ո՞վ է իմ ընկեր», Այս գաղափարի մասին հրէաները շատ սահմանափակ հասկացողութիւն ունէին—հրէի ընկերը իւր հաւատակիցը, իւր ազգի որդին՝ հրէան էր միայն. հարեան հիւրանոս Փղշտացին, Քանանացին, Մադիամացին, Եդոմացին, Ամալեկացին, և Մովնացին և Ամոյրհացին բոլորն էլ համարուում էին Աստուծոյ թշնամի, ուստի և ոչ բարեկամ ընտրեալ ազգի: Հրէից կարծիքն, այն, սահմանափակ էր ընկերի՝ մերձաւորի սիրոյ վերաբերութեամբ—նրանք իրանց համարուում էին բոլոր ազգերի մէջ Աստուծոյ ընտրեալ, բարեպաշտ ժողովուրդ, «ազգ սեպհական», Եհովայի ճշմարիտ ծառաներ, իրանց հեւու էին պահում, խորշում էին հարեան ազգերից, նրանց անաստուած էին համարում, ուստի և երկնային պատժի արժանի: Այսպէս Քրիստոսի ժամանակ հրէաներն այն կարծիքն էին, որ ընկերին միայն պիտի սիրել, իսկ թշնամուն ատել, որի դէմ և մարտնչում Քրիստոս ասելով, «Բայց ես ասեմ ձեզ, սիրեցէք զթշնամի, ձեր, բարի արարէք ատելեաց ձերոց»: Դարու գիտութեան զեկալար յոյնն անգամ ոչնչով չէր տարբերուում այս կողմից: Շնորհակալ եմ քեզանից, ո՞վ երկինք, այսպէս խօսեց միանգամ՝ նոցա իմաստունը, որ ես որպէս մարդ և ոչ որպէս կենդանի, այսինքն յոյն կամ բարբարոս եմ ծնել: Ինչպէս որ հրէի համար անհատաբար, այսպէս և յոյնի համար Գիւլիսը, ան-

չարագրացա՞ք, հաշակ չե՞նէցողը արհամարհանքի արժանի էր — անարժան սիրոյ՝ կարեկցութեան:

Բայց ո՞չ է մեր ընկերը՝ մերձաւորը ըստ քրիստոնէութեան վարդապետութեան: Հարցը երկուսի պէտք է բաժանել — ո՞վ է ընկերի՝ մերձաւորի սիրուն կարօտ և ո՞վ պէտք է ցոյց տայ ընկերի սէրը:

Ո՞վ է ԸՆԿԵՐԻ՝ ՄԵՐՁԱՒՈՐԻ ՍԻՐՈՒՆ ԿԱՐՕՏ:

Մեր առակի մէջ նա, որը Երուսաղէմից Երիքով էր գնում և տաղաքների ձեռքն ընկաւ: Սորանից աւելի մենք ոչինչ չգիտենք նորա մասին: Արդեօք նա ի՞նչ ազգութեան էր պատկանում կամ ի՞նչ կոչումն ունէր, բարեպաշտ ոմն էր, թէ՛ մեղաւոր, ուսեալ, թէ՛ անկիրթ, ականաւոր ոմն, թէ՛ գւեհ՝ նոյնպէս ոչինչ չգիտենք: Արդեօք օգնութեան արժանի էր, թէ՛ ոչ, մենք այդ և ոչ գիտենք և չգիտենք էլ գիտենա՞նք, այդ հարցով չգիտի երբէք հետաքրքրուենք: Հենց դորա համար էլ Փրկիչն ասում է՝ «այդ մի, մէկ մարդ: Մեր բոլոր առաջարկած հարցերին նա մի պատասխան է միայն տալիս — մէկ մարդ՝ ոչ թէ ծանօթ, այլ բոլորովին անծանօթ: Նա ընկած է փոշու մէջ հաղիւ կարելի է նկատել, որ նա կրում է իւր գէմքի վերայ մարդկային պատկեր: Նա մի մարդ էր, որը կրում էր աստուածային կնիք իւր գէմքի վերայ: Նա և ոչ մի եղբայրներից մինն էր: Այո՛ նա մի մարդ էր, որն ընկել էր տաղաքների ձեռքը — իւր հարազատ եղբայրները՝ իւր ազգի որդիքը յարձակուել էին նորա վերայ կողոպտել, մերկացրել, վիրաւորել, կիտակեղան թողել և գնացել: Վիրաւորեալը Երուսաղէմից Երիքով էր գնում: Այո՛ տարածութիւնն անապատ էր, հարուստ այրերով և լեռնային ծածուկ ապառտարաններով, այս տարածութեան մէջ ի՞նչ եղեռնական գործողութիւն ասես, որ չէր կատարուի: Անթիւ անմեղների արիւն թափվել էր նորա իւրաքանչիւր քայլափոխում, ամեն մի անկիւն վկայ էր անթիւ չարագործութեանց: Ուստի և ժողովուրդն իրաւամբ անուանում էր նորան արեան անապատ, արեան ճանապարհ, արեան պողպատ: Բայց միթէ այս արեան ճանապարհը Երիքովի և Երուսաղէմի

մէջն է միայն: Արդեօք սա աշխարհի ճանապարհը չէ՞, այդ մի-
 ևնայն վտանգը ամենիս էլ չէ՞ պատահում: Նայենք ուշադրու-
 թեամբ մեր շուրջը—քանի քանի՝ վերաւորուածներ ընկած են
 աշխարհիս այդ ամայի տարածութեան վերայ: Արդեօք մենք
 մարդիկս չե՞նք, որ յարձակում ենք իրար վերայ, վերաւորում
 կիսակենդան թողնում և հեռանում: Գիտէ՞ք թէ քանի քու-
 նիսը ընկնում են վերաւորուած և պառկած են այդ արիւնոտ
 փոշու մէջ և անօգնական մնում: Բայց գիտէ՞ք ինչո՞ւ: Որով-
 հետեւ մեզանից ոչ ոք չէ մերձենում նրանց և օգնութեան
 ձեռն կառկաւում և եթէ մերձենում է, սառնասրտութեամբ
 տեսնում և հեռանում է քահանայի և ղետացու նման, որով-
 հետեւ ոչ ոք մարդասիրութիւն չէ ցոյց տալիս մարդկային ան-
 գըթութեան դէմ, որովհետեւ մեր աչքը անբաղդներին աես-
 նելու սովորութիւն չունի, որովհետեւ մեր սրտի զգացման լու-
 բերը այնքան ժանգոտել են, որ թշուառի կողկողանքի առաջ
 չեն հնչում, որովհետեւ մենք կարիք չունեցողներս, վայելչու-
 թիւն վայելողներս երբէք մեզ չենք դնում նոյն վիճակի մէջ:
 Ձնայելով որ այս բոլորը տեսնում ենք, չնայելով որ մեր նմանները
 վերաւորուած՝ ընկած են և նոքա մեր ընկերներն են, մարդիկ,
 օգնութեան կարօտներ, այնուամենայնիւ մենք անցնում և գը-
 նում ենք:

Բայց գնանք յառաջ—

Ո՞վ ՊԵՏԳ Ե ՅՈՅՅ ՏԱՅ ԸՆԿԵՐԻ ՍԷՐԸ,

Պատասխանն է—«որ առնէ (արար) զողորմութիւնս, ով որ
 կգթայ, կողորմայ: Դա քահանան չէ, դա ղետացին չէ, դա սա-
 մարացին է: Քահանան և ղետացին չեն, որոնք երիբոյից գը-
 նում էին երուսաղէմ Աստուծոյ տաճարի մէջ սուրբ պարտա-
 կանութիւն կատարելու՝ տաճարին ծառայելու համար: Նոցա
 պաշտօնը սահմանափակ էր—նրանք Սրբութեան մէջ պիտի ա-
 ղօթէին, զոհ մատուցանէին Բարձրելոյն: Նոցա ծառայութիւնը
 մի արտաքին ծիսակատարութիւն էր՝ ցեղեման: Նոցա զոհա-
 բերութիւնը սրտի զոհաբերութիւն չէր, նոցա աղօթքը ի սրտէ՝
 ի ներքուստ վերանալ չէր առ Աստուած. նոցա բարեպաշտու-

Թիւնը սիրող հետ կապ չունէր—նոցա Սրբութիւն Սրբոցը շատ հեռի էր բարոյական աշխարհից։

Եթէ անկեալը Երուսաղէմի փողոցներում լինէր, ուր մարդիկ նրանց արարմունքը տեսնէին, գովէին և փառաբանէին, անշուշտ ուշք կըդարձնէին նորա վերայ, բայց այս աշխարհում արածութեան մէջ ո՛վ է տեսնում նրանց գործքը, ո՛վ քննարկում գովէ նրանց արարքը։—Ոչ ոք, ուստի և հեռանում են։ Քահանայի վարմունքը ոչնչով չէ զանազանում աւազակների վարմունքից, նոքա ևս միւսնոյն մարդ իկն են՝ նոյն աւազակները—նոքա վիրաւորեցին անցան, թողին գնացին որ մեռնէ, իսկ սա յօղում, հեռանում է, որ պէտք է մեռնէ, երկուսի գործողութեան հետեանքն էլ միւսնոյն է։ Քահանայի յանցանքն աւելի ծանրանում է, երբ յիշելու լինինք, որ նրանք միւսնոյն ժամանակ բրժիշկներ էին։ Այս այն քահանան է, որ ամենայն օր տաճարի մէջ բացատրում էր ժողովրդին, Սիրեցեցս զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ . . . և զընկեր քո իբրեւ զանձն քոյն, բայց այսօր երբ հարցը գործադրութեանն է հասել, նորան անծանօթ երկիր է մնում Սուրբ Գիւրքը։ Այս այն ղեւաացին է, որի պաշտօնը նոյնպէս ծառայել էր տաճարում, որոնք ամենայն օր լսում էին քահանայից նոյն Սիրեցեցս զընկեր քոյն, բայց այսօր երբ հարցը գործադրութեանն է եկել, նա լուռ է, նորա ականջները կարծես ոչինչ լսած չլինին։ Ահա սա է քահանայի և ղեւաացու կրօնը, որը ոչ թէ միայն հրէի կամ քահանայական դասի մէջ պէտք է որոնել, այլ ամենուրեք նոյնը կրկնւում է և այսօր հազարաւոր մարդոց վերաբերութեամբ, որոնք բարեպաշտութիւնը լոկ աշխարհի ծիսակատարութեան, երգեցողութեան, պահեցողութեան, ժամ գնալու, քարոզ լսելու և այսպիսի արտաքին բաների մէջ են փնտռում և ոչ ներքին զգացման։ Ներթուկնով աղօթելը ես չեմ կարող լսել, քո դէմքը, քո հրեայը ես չեմ կարող տեսնել իմ որբութեան մէջ, քո արտասուքներն ի զուր են, քո հաւատն է ինձ հարկաւոր, քո սիրտն է ինձ պէտք։ Տնւր ցիս որդեակ զսիրտ քո . . . , ասել է Աստուած իմաստունի բերանով։ Փրկիչն էլ հենց այս հաւատը, այս սիրտն էր պահանջում երկնքի արքայութիւն գնալու համար։ Այս եկայք առիս ամենայն օր հնեալք հօր իմոյ . . . , սոված էի, հաց տուիք, ծարաւի էի արբուցիք, մերկ էի, զգեցուցիք, օտար էի,

տեսութեան եկաք՝ բանտումն էի միխթարեցիք, որովհետեւ որ այս փոքրիկներից մինին արիք, ինձ արիք: Արդեօք այս տիպը ողորմած Սամարացունը չէ՞:

Բայց ինչո՞ւ Փրկիչը Սամարացու պատկերն է ընտրում:— Որովհետեւ նա քահանայի և Ղևտացու լիակատար հակապատկերն է: Սամարացիներն արհամարհուած էին ուղղափառ՝ օրթոդոքս հրէաներից, որոնք պարծենում էին իրանց ծագմամբ և հաւատով, նրանք արհամարհում էին սամարացիներին, որպէս խառնակներ: Ժողովուրդ, որը սերունել է Ասորեստանից եկած հեթանոս տարրից և Իսրայէլի թագաւորութեան մնացորդներից: Նրանք արհամարհում էին սրանց, որովհետեւ վերջինները տարբերուում էին իրանց սովորութիւններով մոլեռանդ հրէաներից: Սամարացիները երուսաղէմի տաճարում ազօթելու իրաւունք չունէին, այն տաճարում, որի կառուցանող Սողոմոն իմաստունը օծման ժամանակ ազօթեց և խնդրեց Աստուծուն ասելով, եթէ օրհնէր այստեղ ազօթելու դան, նրանց ևս լսիր, ուստի Գարիզին լերան վերայ իրանց համար առանձին ազօթատուն շինեցին: Մոլեռանդ հրէան երբ Գալիլիայից Հրէաստան ուխտ էր գալի, Սամարիայի վերայով չէր անցնում, այլ ճանապարհը երկու անգամ երկարացնելով պնդում էր Պերէան՝ Յայնկոյս Յորդանանը, որպէս զի պղծուած չլինի՝ Սամարացու հողի վերայ ոտք դնելով:

Փրկիչն այն, գիտմամբ Սամարացու պատկերն է ընտրում որպէս օրինակ և այս առաջին անգամը չէ, որ նա ապտակում է իւր մոլեռանդ հայրենակիցներին: Յակովբի ջրհորի վերայ ևս Սամարացի կնոջը ներկայացնում է մեզ որպէս փրկութիւն տանող ոմն: Տասն բորոտների մէջ միայն Սամարացին դարձաւ և իւր երախտագիտութեան զգացմունքը իրան բժշկող Գրիստոսին յայտնեց, միւս ինն բորոտ հրէաները պարտք չհամարեցին երախտագէտ լինելու իրանց հայրենակցին: Բայց ի՞նչ է ուզում ասել Փրկիչը ողորմած Սամարացու բերանով: Նա ուզում է դէմ՝ յանդիման կացուցանել քահանայի քարասիրտ վարմունքը, և սամարացու մարդկային ողորմածութիւնը և նա վճռում է հարցն այսպէս— ով որ ընկերի՝ մերձաւորի սիրոյ կանոնը կատարել է, նա է ընկերը, նա է սամարացին, նա միայն կարող է միտնել երկնքի արքայութիւնը: Այո՛, այդպիսին միայն կարող է

մոռնել երկնքի արքայութիւնը և սա մի նշանաւոր խօսք է։ Այստեղ հարցը նորանուժ է, թէ ինչպիսի համագումրն ունիւմ էր կամ ի՞նչպէս ես մտածում։ Խնդիրը գործողութեան մէջն է, գործունեայ սէր է հարկաւոր մեզ, Հարցը նորանուժ է, թէ օրական քանի անգամ յաճախում ենք եկեղեցի կամ երկրպագել երուսաղէմ ենք գնում։ Աստուծոյ տաճարը աղօթելու համար, այլ նորանուժ, թէ ինչ զգացմունքով, ինչ սրտով, կայ արդեօք մեր մէջ մարդկային ազնիւ զգացմունք, ողորմած Սամարացու սիրտն ունի՞ր։ Միայն նրանք կարող են երկնքի արքայութիւն մոռնել, որոնք բոլոր ժամանակի և բոլոր ազգութեանց համար սամարացիներ կարող են լինել։ Կան շատերը, որոնք հրապարակական աղօթքին մասնակցելու միջոցներից զուրկ են, սակայն առանց աղմուկ բարձրացնելու, առանց փող փչելու հրապարակներում և կամ քահանայի նման կանոնաւոր տաճար գալու, հանգիստ և լռելեայն կատարում են իրանց պարտքը, այնպէս որ աջը չգիտէ, թէ ձախն ինչ է գործում։

Քննենք մի անգամ էլ մեր գործքերը, մեր արարմունքները և օ, արդեօք ըստ սամարացու, թէ ըստ քահանայի և զեւտացու ենք վարւում։ Կան շատերը, որոնք նորանով են արգարանում թէ աշխարհումս անկեալներ և կարօտեալներ շատ կան, մեզանից իւրաքանչիւրը եթէ իւր ազգականների կամ բարեկամների վերաբերութեամբ իւր պարտքը կատարել է, ուրիմն և ազատ է արդեօք ու արգարանալու միջոց է, արդեօք սորանով մենք մեր մարդկային պարտքը կատարեցինք, և կամ եթէ մեր դուռը բաղկող մարացկանին պատառ հաց տուինք ու հեւացրինք, որ մեր հանգստութիւնը չխանգարէ կամ այս ինչ ու այն ինչ ընկերութեան, հաստատութեան այսքան և այնքան վճարեցինք՝ սորա, նորա խնդիրը և շատ այստեսակ մեքենական բարեգործութիւններ՝ մենք ազատ ենք բարոյապէս։ Ո՛չ, սիրելիք, ողորմած սամարացու սէր է հարկաւոր։ Թէև գովելի են այս գործերը, բայց սորանով չպիտի ասենք, թէ բոլորն էլ կատարել, վերջացրել ենք։ Ողորմած սամարացիութիւնը չի բաւականանում միայն տուրքերով, նոցա տեսակով և քանակով, այլ նա պահանջում է, որ տուողը սրտանց տայ, տուողի ներ-

քննից բղխէ։ Ողորմած սամարացիութիւնը նպատակ չի դնում հեռաւոր և անձանօթ անկիւններում իւր գոյութիւնը հռչակել տալ։ այլ առաջ տեսնել անբաղդին և տեսնել և զգալ նորա հեփ և ոչ նորա համար։ Ողորմած սամարացիութիւնը չէ բաւականանում փողով։ նիւթականով միայն առաջն ընկածին օգնել, ձեռն կառկառել, ձէթ դնել և գինի արբուցանել։ այլ և իւր շուրջն եղած հոգեկան, բարոյական ապականութիւնքը, թշուառութիւնքը և սմբերի, սրբել — այո՛, օգնել նրանց, որոնք ընկած են անբարոյականութեան փոշու տակ, որոնք բռնի կերպով նետուած են հասարակաց հրապարակի վերայ, որոնք միայնակ անկարող են վերականգնել իրանց, որոնք թերեւ թեթեամտութեամբ իրանց այստեղն են հասցրել, որոնք անշուշտ մեզ կանչելիս կլինին — օգնեցէք, ձեռն կառկառեցէք, հանէք մեզ այս փոշուց, տարէք մեզ հասարակաց այդ ճանապարհից գէպի պանդոկը, մենք դարձեալ կարող ենք պիտանի անգամներ դառնալ։ շուտ, շուտ, ապա թէ ոչ ուշ կլինի։ Անշուշտ մենք ամենքս էլ այս ձայները, այս աղերսները լսել ենք, բայց քանի քանիսը մեզանից իջաւ իւր գրաստից և ըստ սամարացու վարուեց։ Եթէ չասեմ ոչ դը, գոնէ շատ քիչերը — լապտեր առնելու և փնտռելու է, բայց չգիտեմ կգտնենք թէ ոչ։ Մենք ամենքս էլ այս բոլորը տեսել ենք, բայց հեռացել և գնացել։ Պատահել է երբեմն էլ նայել ենք անկեալին, տխրել, մինչև անգամ արտասուել, բայց թիկունքներս շարժել և դարձեալ անցել, գնացել, թերեւ մենք չե՞նք կարողացել օգնել։ — Թերեւ կարողանայինք, եթէ կամենայինք։ Արդարեւ իսկական ողորմած սամարացի դառնալը գոհար է։ միայն քարասրտութիւնը չէ արգելքը և հարստութիւնը քաղցր մամոնայի հետ միասին, որ չէ թողնում մեզ մերձենալ կարօտեալին։ Մենք ամենքս էլ այդպէս ենք։ Ոչ դը չի սկզբում իւր հանգստութիւնը խանգարել, իւր խաղաղութիւնը վրդովել։ Անվրդով, հանգիստ լինելու զգացումն է, որ մեզ սառնասրտութեամբ տանում և անց է կացնում անկեալի մօտովը։ Անբաղդ լինելը լաւ բան չէ, կարեաց մէջ ընկնելը նոյնպէս, շատերի նեարդերն այն աստիճան զգայուն են, որ նրանք անբաղդութեան տգեղ գէմքը չեն կարող տեսնել, Այո՛ մենք չենք ինայում մեր կոպեկները, բայց մենք մոռանում ենք մեր հանգստութեան զսհր մատուցանելու։

Այսպէս, սիրելիք, եկէ՛ք ողորմած սամարացուց սովորե՛նք ընկերին՝ մերձաւորին սիրելու ուղիղ եղանակը: Ո՞րն է այդ. — նա՛ ով օգնում է առանց խնդրելու: Սամարացին տեսնում է անկեալին փոշու մէջ ընկած, գունատուած, վհատուած, մահուան դալուկը երեսին խփած, ցաւի խստութիւնից խօսելու խնդրելու կարողութիւն չունի, նորա հառաչանքը, նորա հագիւ նկատելի հոգւոցը սամարացու աչքին է ընկնում, կանգ է առնում: Նա ոչինչ չէ հարցնում լաւ նկատեցէ՛ք, սամարացին ոչինչ հարց չէ տալի իրան թէ փոշու տակ ընկնողն ո՞վ է, ի՞նչպէս է նա այդ անբաղդութեան մէջ ընկել, արդե՞ծք իւր թեթեւամտութեամբը, թէ անզգսւշութիւնն է իրան այստեղ հասցրել: Առակի մէջ ասած է. «Եւ տեսեալ զնա, գթացաւ և մոտուցեալ պատեաց զվերս նորա»: Ճշմարիտ ընկերական ոէրը հարց չէ դնում, թէ ճանապարհի վերայ ընկնողը օգնութեան արժանի է թէ ոչ, արդե՞ծք ինչ յանցանք է գործել և որքան մեծ է: Բայց ո՞վ է արժանաւորը և ո՞վ յանցանք չունի, նա այսքան է միայն հարցնում — անկեալը կարիք ունի, նա նեղութեան մէջ է, պէտք է օգնել: Նա զգում է անկեալի նման և ահա այստեղից ծնում է նորա մէջ կարեկցութեան զգացումն, որը չի կարող սառնասիրտ լինել և ակնատես, այլ պատուում է նա նորա կուրծքը և գուրս թռչում — սամարացին իսկոյն իջնում է գրաստից և փաթաթում է նորա արիւնոտ վէրքը: Նա հեռուն չէ մտածում: Ամենայն ինչ լուծում է, ամենայն ինչ մոռանում է — ժամանակի սղութիւնը, իւր գործքը, ապագայ նեղութիւնքը, վտանգն անապատի մէջ, ուղղ բուրբը, բուրբը մոռանում է նա: Մէ մտածմունք միայն տիրապետել է նորա հոգին, մի միտք միայն զբաղեցնում է նորան — պէտք է օգնել նորան, րոպէն թանկ է, ամենայն մի վայրկեան ուշացնելը մահ է սպառնում անկեալին, Այստեղ քո առաջը մարդու կեանք է դրած: Սամարացին երբեք չէ կրե՛մ: Անապատ, անմարդաբնակ վայր, ոչինչ օգնութեան վերայ յոյս դնել չի կարելի — նա կարող էր նոյնպիսի աւազակների ձեռք ընկնիլ, կարող էր մեղադրուիլ: Սամարացու օգնութիւնը հիշատակ է — նա չէ օգնում խօսքով, մի խիթարելով, յոյս տալով կամ ցաւակցութիւն յայտնելով, նրբիմն այդ խօսքն էլ գործի հաւասար է: Այո, մի խօսքը երբեմն վհատեալին այնպիսի ոգի է ներշնչում, ինչպէս ամառան

ջերմ՝ հրեկոյները երկնառաք ցօղը. հոգեկան ցօղ — սա մխիթա-
րութեան ձէթն է, բայց գործըը խօսքից անբաժան պիտի լինի,
սա ոգի ներշնչող գինին է, սա ամենամեծ բարիքն է, որ մարդս
տալ կարող է. Ո՛վ վերքի կսկիծն այսպէս մեղմել կարող է, նա
չի գանդաղիլ կանգ առնել, անկեալին փոշուց վերցնել, գրաս-
տի վերայ գնել և հոգալ նորա ապագայի մասին: Սամարացիին
օգնու-մէ մնալ վերջն Եւրը, թերի ոչինչ չէ թողնում: Արդեօք այդ-
հանգամանքների մէջ նա ի՞նչ կարող էր անել և չէ արել, Ոչինչ,
նա ամենայն ինչ արել է: Հետեւեալ օրը, երբ սամարացիւն պէտք
է գնար, հանդիպում է պանդոկապետին մի անգամ ևս, տա-
լիս է նորան՝ ճանապարհին գործածելու համար վերցրած իւր
երկու դրամը, երկու դահեկանը և ասում է՝ Դարման տար դմա
և զոր ինչ ծախեսցես ի դա, ի միւսանգամ գալստեան իմում
հատուցից քեզ: Նա չի բաւականանում նորանով, որ անկեա-
լին փրկում է վտանգից և տեղ հասցնում, այլ նա հոգում է
և նորա ապագայի վերայ՝ մինչև որ նա կատարելապէս կառող-
ջանայ և կարող կլինի իւր ճանապարհը շարունակել իւր սեպ-
հական ոյժերով: Սամարացիին չէ հանգստոսնում մինչև որ իւր
սկսած սիրոյ գործը կատարելապէս չի վերջացնում, Սամարա-
ցիին օգնում է նորան առանց ակալա-նէան նա հեռանում է և
շարունակում իւր ճանապարհը առանց հրաժարականն առնե-
լու, որպէս զի շնորհակալութիւն անգամ չստանայ նորանից:

Քրիստոնեայ եղբայրներ, գիտէ՞ք ո՛վ է այս սամարացիին, բա-
ռիս բուն նշանակութեամբ: Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, նա
է ամբողջ մարդկութեան Սամարացին, Աղամից սկսած մինչև
Քրիստոս ամբողջ մարդկութիւնը շաղախուած էր յանցանքի
մէջ, խաւարը պատել էր նորանց սիրտը, ամենքն էլ նստած էին
նորա ստուերի տակ, ոչ ոք չգիտէր, թէ ի՞նչ պիտի անէ — ա-
յո, աշխարհս նորից աներևոյթ և անպատրաստ էր դաւելի
ուստի Աստուած միանգամ էլ առաց հեղիյի յոյս՝ ու եղաւ —
Նա ուղարկեց իւր Միածին Որդուն որն իջաւ երկնքից մարդոց
վերքեր փաթաթելու, Նա մեզ հասարակաց ճանապարհի վերա-
յից դէպի խաղաղութեան ապաստանարանը՝ պանդոկը՝ եկեղե-
ցին, տուեց մեզ այստեղ իւր անանցանելի գանձը՝ Աւետարանը,

իւր հոգւոյ զօրութիւնքը՝ որ մեզ ամենիս առաջնորդում և
պնշտպանում է: Բայց ինչ է ասած մեր պատմութեան վեր-
ջում. «երթ և դու արա նոյնպէս»: Այս խօսքը մեզ համար ևս
ասած է—մենք ևս այդպէս պիտի անենք: Մի ասէք թէ մեզ
չեն հանդիպում աւազակների ձեռքն ընկածներ, որ օգնենք:
Նայենք մեր շուրջը, ամեն ուրեք կգտնենք այդպիսիք: Մի
գարձիւք ձեր երեսները այդպիսիներից, մի հեռացէք սառնա-
սրտութեամբ և մի թողէք այդպիսեաց վշտի մէջ: Մի բռնա-
կանացէք նորաճում և մի միտարեցէք ձեզ թէ ժամանակ,
կարողութիւն և առիթ չունինք օգնելու, մի ասէք թէ մենք
մեր մերձաւորներն ունինք, մեր ընտանիքը, մեր ազգականնե-
րը, մեր հասարակութիւնը . . . : Մեր մերձաւորը թող նա
լինի, ով աչքերն արցունքով լիքն ասում է, ազատի ինձ, փր-
կիր ինձ. ամէն:

Տիկիս.

ՍԱՀԱԿ ԲԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՎԵՐԱՆՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ*)

Այն օրից, երբ Հայաստանը վերջնականապէս կորցրեց իւր
քաղաքական անկախութիւնը, չղադարեցան շարունակ նորա
միջից հայրենի կրօնի և ազգութեան համար եղած մշտատանջ
և գարեւոր պատերազմները:

Բնական էր, ուրեմն, որ այդ ստկաւաթիւ ազգը զեգերուած
և նեղուած իւր շրջակայ անհամար մահմետական ցեղերի ձեռ-
քին, զգար և խոստովանէր, թէ անհրաժեշտ է իւրեան կապել
իւր գոյութիւնը մի քրիստոնեայ հզօր ազգութեան կեանքի
հետ:

(*) Կովկասեան պատերազմ. հեղինակութիւն Վ. Պօտուշի, հատոր Գ.
Պարսկական պատերազմ 1826—28 թ. գիրք Ե. Պետեր. 1882 թ.